

A torockói helytörténeti gyűjtemény kezdetei

Nemrégiben levelezésemet rendezgettem, hogy azt átadjam a Néprajzi Múzeum Etnológiai Adattárának, mert egyesek azt állítják, hogy azokban az elmúlt fél évszázad néprajzának történetére vonatkozóan esetleg érdekes adatok találhatóak. Ezek száma valahol a tíz és húsz-ezer között lehet, ezért abban sok minden megbújhat. Így akadtam az alábbi levélre, melyet szokásomtól eltérően sohasem válaszoltam meg, mert egyszerűen csak most jutott a kezemhez.

Ennek története könnyen kikövetkeztethető, mert 1956. február 15-én kerültem egyik napról a másikra a Néprajzi Múzeum főigazgatói székéből a sárospataki Rákóczi Múzeumba és az átmenet nem volt könnyű, de visszatekintve, életem legszebb és legeredményesebb korszakának tekintem az ott eltöltött csaknem hat évet. A torockói levél a Néprajzi Múzeumba érkezett, ahonnan kiküldték lakásomra, ahol általában havonta egy alkalommal fordultam meg és bekeveredtem a levelek közé, ahonnan csak nemrégiben került napvilágra.

A levél napjainkban is nagy érték, mert megmutatja mennyi mindent tehet egyetlen ember, ha egy olyan nagy múltú település, mint Torockó helytörténeti emlékeit szerbe-számba akarja venni és azokat az utókor számára megmenteni. *Györgybiró Pál* családneve a Székelyföldön a XVI. század közepétől mutatható ki és a *György+biró* keresztnévből és tisztségnévből alakult (*Kázmér Miklós: Régi magyar családnevek szótára. Bp., 1993*). Sajnos többet viselőjéről nem tudok.

Hadd álljon itt most a levél teljes egészében, ezzel valami keveset törlesztve mulasztásomból.

Kedves Igazgató Úr!

Úgy érzem, hogy a Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Múzeuma az, ahová fordulnom kell, azért, hogy munkámban felmerülő szakmai problémákban tanácsot kérjek. Nem vagyok teljesen tisztában azazal, hogy a két állam közötti kulturális egyezmény ezt nekem megengedi-e, vagy pedig a hivatalos fórumok kapcsolatainak keretén belül, korlátozva lehetséges csupán. Kérem szíveskedjék meghallgatni.

Tanító vagyok. 1951 óta működöm helyettes tanári minőségben. Az első percben felismertem azt, hogy milyen helyet foglal el Torockó művelődéstörténetünkben. Milyen jelentősége van néprajzi, történeti, nyelvtudományi stb. szempontból, ezért azonnal (1951) megkezdtem a munkát és azóta szakadatlan gyűjtöttem az anyagot. A munkát egyedül végzem iskolai munkámon kívül, önkéntesen, fizetés nélkül az állam messzemenő anyagi támogatásával (évi 10 000 lej költségvetés). A munka olyan tempóban haladt, hogy már 1952-ben a Minisztérium, mint állami költségvetéses intézményt nyilvános működési joggal engedélyezett és iktatott be. A községi vezetőség jóindulatából a község központjában lévő korszerű emeletes épület (volt városháza) öt legszebb termét kaptam meg kiállítási termék céljára. Itt helyeztem el az összegyűjtött anyagot. Természetesen az anyag tudományos, szakszerű elrendezése nem könnyű dolog azt tudom. A munkát megnehezíti az is, hogy a „tematikája” a múzeumnak nem egyezik a többi nagy Néprajzi Múzeumokkal, mert nem csupán a község profilját tükrözi foglalkozások szerint, hanem a község történeti múltját is szeretném bemutatni.

Az összegyűjtött anyag a következőkből áll: Körülbelül 2000 darab kézirat az 1600–1700–1800-as évekből, melyeknek nagy része a háromszázéves jobbágyper eredeti aktái. Körülbelül 200 darab régi erdélyi nyomtatvány (könyv) 1600–1700-as évekből. A régi vasművesség emlékei: Bányász, kohász és vasverős szerszámok. Torockói festett bútorok. Népviseleti darabok. Hímzések és csipkék. Kerámiai tárgyak (régii kályhacsempék, bokályok, tányérok és egyéb edények.) Gróf Thoroczky család, Csupor Miklós erdélyi vajda és város címerei. A Székelykő csúcsán lévő római őrhelyről származó tárgyak (Egy faragott kőszobor, bronz mécses, padló mozaik darabok, szobor töredékek /kerámia/).

A község területén talált történelemelőtti bronz- és vaskori kerámia darabok. Szilex eszközök és őskori állat maradványok a környékbeli barlangokból. Népvándorláskorbeli nyílveszőhegyek stb. stb.

Azt az anyagot, amit nem tudtam összegyűjteni azt aquarel és tus rajzokkal igyekeztem megörökíteni és bevenni a múzeumba. A régi bányákról térkép. Térkép a környező szénégető telepekről. Térkép a torockói vas árusítási útvonalokról. Egy régi vasverő üzem látszati perspektívája és keresztmetszete.

Kovácsoltvas ablak rácsok. Különböző vas díszítő elemek, ajtó kilincsek, ajtó húzó, zárok, festett ládák kulcsai, mind-mind igen szép kovácsoltvas munkák réz díszítésekkel, melyeknél szebbet nem ismerek és melyekben községünk igen gazdag.

Különböző típusú torockói cserépkemencék. Régi torockói házak. Fedélzsindelyezés különböző típusai. Háztetők oromdíszeinek fajfajágásai. Homlokdeszkadísztések (füstlyukak), tornácdeszka díszítések. Különböző építészeti elemek stb.

A torockószentgyörgyi középkori vár és alaprajza. Régi malmok. Régi bányász és vasverőskovács sírok és sírkövek. Gróf Thorockai kuruc tábornok sírja és címeres feliratos sírköve és más kuruc hadnagyok sírjai a torockószentgyörgyi temetőben.

Nehéz volna felsorolni mindazt, amit öt év alatt összegyűjtöttem, még nincs elletározva, sem elrendezve úgy ahogy szeretném. Körülbelül 3000 darab van, kivéve a levéltárak, a könyveket, az éremgyűjteményt. Az itt felsoroltakon kívül még igen nagy lehetőség kínálkozik arra, hogy e kis múzeum fejlődése művelődéstörténetünk a társadalomtudomány és iparművészetünk haladó hagyományának feltárása által a művészetének és tudományának szolgálatába álljon.

Mielőtt az anyag tudományos elrendezését megkezdéném szeretném, ha az igazgató úr a rendezéssel kapcsolatosan a véleményét megírná, vagy, ha erre lehetőség van úgy kérem valami olyan forrásmunkát elküldeni, amit felhasználhatnék, mert mi ebben nagyon szegények vagyunk. Természetesen a költség visszatérítésére valamilyen módot keresünk.

Szívésségéért előre is hálás köszönettel vagyok

Torockó, 1956. III. 10.

Györgybíró Pál

A levél közlésével emléket szeretnék állítani Györgybíró Pálnak, aki tanári elfoglaltságán túl olyan hatalmas muzeális, könyvtári, levéltári gyűjteményt hozott létre, amit kevesen előtte és utána. Ezzel egyben elnézését is kérem, hogy – tudtomon és akaratomon kívül – nem segíthetem munkájában.

Közli: Balassa Iván

Népi hiedelmek Heveder faluban*

Heveder a Gyergyói-medencében, Vasláb mellett, a mészköképződésű Kakashegy alatt fekszik. A Gyergyói-medencében lévő falvak kezdetben a lakosok téli szálláshelyéül szolgáltak, a nyári szálláshelyek azokon a területeken voltak, ahol tavasztól őszig a nyájukat legeltették. A falvak nyári-téli szálláshelyek létezésén alapuló rendszere a lakosság fő foglalkozásával, az állattenyésztéssel függött össze. A medence területének a mezőgazdaságba való fokozatos bevonásával megnövekedtek az ősi gyergyói falvak, majd idővel újak is keletkeztek.

A mezőgazdasági termelés kezdetben a déli fekvésű domboldalokon indult be, mivel ezek a területek termékenyebbnek bizonyultak, mint a vízben gazdag, erdővel fedett Maros melletti területek.

Az állattenyésztésről a növénytermesztésre való fokozatos áttérés időszakában alakultak ki a régebbiek mellett az újabb települések. Az új földek megszerzéséért folytatott küzdelem során, a mocsarak lecsapolása, az erdőfoltok kiirtása mellett egyes családok, család-csoportok a mezőgazdasági művelésre alkalmasabb területekre költöztek át, lerakva az újabb települések alapjait. A faluosztódás útján történt település kialakítása a XVI. század közepéig fejeződött be Gyergyóban. Így alakult ki Alfaluból Csomafalva, Szárhegyből Remete és Ditró, Kotorcsából Ujfalu. Tekerőpaták határában alakult ki Vasláb és Marosjő. A faluosztódás a további évszázadokban is folytatódott. Kialakultak olyan tízesek és leánygyházak, mint Tekerőpaták Heveder, Csomafalván Szászfalu, Remetén Csutakfalva, Ditróban Orotva.

* Elhangzott 2000 szeptemberében Mesztegyőn, az V. Országos Diák Honismereti Konferencián. (Szerk.)